

ALVÁRI CSABA*

Egy papírüzlet és a tulajdonosok

A SZÉNÁSY papírkereskedésnek sok tulajdonosa volt, az üzlet történetében a családi kapcsolatoknak nem volt igazán jelentős szerepe. A tulajdonosok alapvető érdeke volt, hogy olyan üzletet működtessenek, amelyből jól meg tudnak élni. Ennek eredménye nemcsak egy színvonalas papírüzlet lett, hanem még néhány olyan dolog, amely napjainkban is érinti kisebb-nagyobb mértékben életünket.

SZÉNÁSY BÉLA az üzlet történetének viszonylag kései szakaszában lesz a kereskedés tulajdonosa, de éppen az ő nevéhez kapcsolódnak a legjelentősebb kezdeményezések és változások.

Szénásy Béla papírkereskedésének története a 18. század végén kezdődik. TRIFONOVICS SIMON ekkor kezd rőfösáruval kereskedni. Üzlete jól megy, és amikor Trifonovics Simon 1802-ben meghal, fia, János folytatni akarja apja tevékenységét, ám ehhez nincs elég tőkéje, ezért úgy dönt, hogy papírkereskedést nyit. Az akkori törvények miatt egy kereskedelmi tevékenységről alig lehetett másikra áttérni. TRIFONOVICS JÁNOS megkapta erre az engedélyt, és 1810. decemberében megnyitotta papírkereskedését.

Trifonovics ezzel a tevékenységével elég pénzt gyűjtött ahhoz, hogy visszatérhessen a rőfösáru kereskedéshez. Erre 1814-ben megkapta az engedélyt azzal a feltétellel, hogy a papírkereskedést abbahagyja. Trifonovics ezt meg is ígéri, ám a papírkereskedést nem hagyja abba. Több címtár is feltünteteti papírkereskedőként például 1822-ben, 1832-ben, 1844-ben. Üzlete az egykori Rózsa téren működik a Vörös Rózsához címezve.

1850-ben Trifonovics WITTENBAUES JÓZSEFet veszi maga mellé üzlettársnak. Az üzlettársak között azonban hamarosan ellentétek támadnak, és 1854-ben megszüntetik társulásukat.

Trifonovics tovább folytatja a papírkereskedést egy másik üzletben, amely azonban hamarosan megszűnik a tulajdonos halála miatt. A Vörös Rózsához címzett üzlet Wittenbauer tulajdonába kerül, és 1870-ig az ő irányítása alatt működik. Ekkor ismét új tulajdonos jelenik meg; Wittenbauer veje, GRADL F. ADOLF. 1870-től ő az egyetlen tulajdonos. Wittenbauer és Gradl Pest városának papírszállítói voltak.

Gradl 1884-ben a Kossuth utcába költözteti az üzletet, itt azonban a városrendezés miatt nem sokáig működik. Jelenlegi helyére – a Ferenciek terére, a volt Cziráky-palotába – 1896. novemberében költözött.

1894-ben REIMANN GYULA lesz a papírkereskedés társtulajdonosa. 1896-ban vele társul Szénásy Béla. 1899-ben meghal Reimann Gyula, így Szénásy lesz az egyetlen tulajdonos.

* Országos Műszaki Múzeum, 1117 Budapest, Kaposvár utca 13-15.

Az ő irányítása alatt nagy változások történnek a papírkereskedés életében. Az a szándéka, hogy kiszorítsa a magyar piacról a külföldi gyártókat. Nemcsak kereskedéssel foglalkozik, hanem gyárat is létrehoz, ahol saját szabadalma alapján vászonpapír fedelű írófüzeteket gyártanak az iskolák számára. A füzetek és rajzeszközök gyártása eleinte az üzlethez közeli kis műhelyekben történt. Szénásy 1905-ben épített gyárat a Molnár utca 35. szám alatt. A gyár helyét jól választotta meg, mert az előállított termékeket hamar el lehetett juttatni az üzletbe. Itt volt a lakása is. Az épület még ma is megvan.

A füzeteknek óriási sikere van, Szénásynak rövid idő alatt sikerül háttérbe szorítania a külföldi termékeket. Árpád néven rajzeszközöket gyárt. Ezek szintén sikeresek.

Ezt a sikert *A Papír* című folyóirat egy cikke alapján tudjuk valójában felmérni. A szerző arról ír, hogy az 1900. évi temesvári tanszerkiállításon még nem voltak magyar termékek, az 1904. évi kiállításon viszont már a magyar gyártók voltak többségben. Ezek között pedig Szénásy volt az egyik legfontosabb.

A külföldi gyárak ezért azt kezdik terjeszteni róla, hogy nem ő állítja elő a rajzeszközöket, hanem külföldről hozat be részeket, és ezeket itt szerelik össze. Szénásy a vádak ellen úgy védekezik, hogy az érdeklődők számára lehetővé teszi a rajzeszközök gyártásának megtekintését.

A gyár részvénytársaságként működött. Egy 1926-os címjegyzék szerint az igazgatói tanácsnak tagja volt Szénásy fia, IFJÚ SZÉNÁSY BÉLA is.

Szénásy igyekezett a legkülönbözőbb vásárlói csoportok igényeit kielégíteni. Minisztériumoknak, hivataloknak, intézeteknek is szállított. Aranyvirág és Százszorszép néven levélpapírt is árusított. Az utóbbi igen sikeres volt. A korabeli lapok arról tudósítanak, hogy a magyar hölgyek nagy része csak erre írja leveleit. A sikerhez a jó minőségen túl hozzájárulhatott a jó reklám is. A reklámszakemberek napjainkban is azt mondják, hogy egy szép nővel mindent el lehet adni. Szénásy KÜRY KLÁRÁT, a Népszínház népszerű primadonnáját választotta a levélpapír reklámmemberének, akit a magyar szépségideálnak tekintettek akkoriban. Küry Klára rendszeres vásárlója is volt az üzletnek. Állandó vásárló volt KARINTHY FRIGYES is. Irodalmi alkotásainak jórészét Szénásytól vett füzetekbe írta.

A vevők között voltak magas rangú tisztviselők, üzletemberek, arisztokraták, színészek, festők, írók. A szomszédos Belvárosi Színház művészei is itt vásároltak.

Az üzlet működéséről, hangulatáról SZILÁGYI ISTVÁN régi boltokról írott könyve alapján alkothatunk képet. Szilágyi az üzlet egykori alkalmazottjának emlékeiből idézi a következőket:

„*Gondosan ügyeltek a nivóra: elegánsan kellett megjelenni. Abban az időben az ingre rágombolható keménygallér volt a divat. A főnök mindig megszemlélt bennünket – hűsz alkalmazottja volt a boltnak – s előfordult, hogy benyúlt a mellényzsebébe, kivett egy pengőt, s így szólt valamelyikünkhöz: Menjen át fiam a szomszédba, és vegyen két keménygallért.*”

Reggel 8 órakor volt a nyitás, a zárás pedig este 6-kor, közben volt egy kétórás ebédszünet.

Szénásyban lehetett valamilyen vonzalom a grafika iránt, ugyanis „*A Rajz*” című folyóiratot ő adta ki, bár a lap szerkesztésében nem vett részt. Ez az újság 1904 és 1906 között, havonta egyszer jelent meg. A rajz iskolai oktatásának kérdéseivel foglalkozott az alapszinttől a főiskoláig. Beszámolt a hazai és a külföldi rajzoktatással kapcsolatos eseményekről, elméleti írásokat, könyvismertetéseket közölt. A lap egyik számában DEÁK ÉBNER LAJOS – aki a Női Festőiskola igazgatója volt - is írt egy piktornak nevezett rajztömről.

Az 1905-ös februári szám melléklete Szénásy rajzeszközeit mutatta be. A mellékletet az Országos Széchényi Könyvtárban nem találtam.

Szénásy a külföldi vásárokat rendszeresen látogatta. Kereste a piaci lehetőségeket a magyar gyártók számára, és tapasztalatokat gyűjtött. „*A Papír*” című lap márciusi számában a lipcsei vásárról írt.

Ezekből az utazásokból születik az ötlete, hogy Magyarországon is vásárt kell rendezni.

1906-ban Szénásy kezdeményezésére meg is rendezik az első *Márciusi Vásárt*. A Márciusi Vásárral olyan dolog kezdődött el, amely napjainkban is része az életünknek. A Márciusi Vásárból alakult ki a *Budapesti Nemzetközi Vásár*.

Az első Márciusi Vásárt a Vigadó éttermében, 225 m²-en rendezték. Március 25-én, szombaton délután 2 órakor nyitották meg, és 27-én már be is zárt. A kiállítás a három nap ellenére sikeres. 88 papírkereskedő vesz rajta részt, akik 1196 megrendelést vesznek fel 45 808 korona értékben. A vásárt megnézi VÖRÖS LÁSZLÓ kereskedelmi miniszter és GELLÉRI MÓR, az Országos Iparegyesület igazgatója is. A vásárról a napilapok is beszámolnak a rövid hírek között.

A sikerhez hozzájárul a kedvező politikai helyzet is. A 19. és 20. század fordulóján vetődik fel az önálló magyar vámterület kialakításának igénye. Ezt a gyárosok és kereskedők kezdeményezik, aztán a politikusok is támogatják, és a 20. század elején az osztrák-magyar kapcsolatok egyik legkritikusabb kérdésévé válik.

A Márciusi Vásár jelentőségét akkor tudjuk felmérni igazán, ha figyelembe vesszük, hogy az osztrák papírgyárak 1899-ben a magyar termelők piacról kiszorítása céljából tömörülnek szövetségbe.

Valószínűleg ez a kiállítás hívja fel a politikusok figyelmét Szénásyra. 1910-ben neve mellett már feltünteti a császári és királyi beszállító címet.

A siker láttán úgy döntenek, hogy 1907-ben is megrendezik a vásárt. A résztvevők körét bővítik díszmű- és játékiparosokkal. A Vigadó helyisége már nem elegendő a rendezvényhez. A vásár a Városligetbe költözik, és azóta sokáig itt rendezik. Alapterülete 600 m², a kiállítók száma pedig 188.

A márciusi vásár helyett a tavaszi vásár elnevezést kezdik használni. A vásárok rendezője Szénásy Béla. 1910-ben ügyvezetőséget hoznak létre a feladatok intézésére. Az ügyvezetőség határozatait állandó iroda hajtja végre. Ezzel megindul a későbbi BNV-k szervezeti formájának kialakulása. Már ekkor felmerül az a gondolat, hogy külföldi kiállítókat is kell hívni.

Szénásy 1912-ben lemond elnöki tisztségéről.

Szénásy nemcsak a tavaszi vásárok szervezésével foglalkozik. Tagja az 1910-ben rendezett országos papiros-, tanszer- és iskolaszert-kiállítás rendezőbizottságának is. Ezen a kiállításon 154 gyártó vett részt. Gelléri Mór állított össze egy vezetőt a kiállításához, amelyben a gyártók fontosabb adatait is közlik. Szénásyról megtudhatjuk, hogy gyárában 68 embert foglalkoztat és 21 gépe van. Termékei, melyeket exportál is, a következők: írófüzetek, rajztömbök, üzleti könyvek és rajzeszközök. Könyvkötéssel is foglalkozott. Vázlattömböket nemcsak fehér, hanem szürke és sárga színben is gyártott.

1914-ben még van vásár, az I. világháború idején nincs. 1918-ban rendeznek ismét vásárt, amelyen már külföldi kiállítók – Bulgária, Törökország és Ausztria – is részt vesznek. Ekkor új kifejezés jelenik meg a vásár elnevezésére. A vendégekre való tekintettel a keleti vásár nevet kapja a kiállítás.

Ezután Magyarország történetében igen nehéz időszak következik. 1920-ban létrejön a trianoni békekötés, aminek eredményeként az ország nagyobbik részét elveszítjük. Ennek ellenére szeptember 11-én megnyitják a vásárt árumintavásár néven. 1920-tól minden évben megrendezik a vásárt. Egy időre megkapja a *Budapesti Árumintavásár* elnevezést is. 1925-ben kerül sor az első Budapesti Nemzetközi Vásár megrendezésére.

Szénásy Béla 1935-ben meghalt. Sírfeliratán az áll, hogy ő volt a magyar papíripar- és kereskedelem megteremtője.

Szénásy nagy érdeme a magyar papíripar és a BNV-k megteremtése mellett az, hogy lényegében 1905 és kb. 1950 között a magyar tanulók nagy része (akár segédmunkás lett belőlük, akár Nobel-díjas) az általa előállított tanszerekkel tanulta meg az írás-olvasás, a számtan-mértan, esetleg a rajz alapjait.

Az általa létrehozott gyár és a papírkereskedés tovább működött. 1935 után a címjegyzékekben a fia, vitéz Szénásy Béla nevére szerepelnek a fenti cégek. 1949-ben még szerepel a címjegyzékben a Szénásy papírkereskedés, aztán államosítják. A régi alkalmazottak azonban megmaradnak a boltban. Az IFJABB SZÉNÁSY BÉLA 1950. utáni életéről nem találtam adatot. Az üzlet az államosítás után csaknem egy negyedszázdig az idősebb Szénásy Béla által kialakított keretek között működött. Aztán teljesen átépítették. Az új üzlet 1980. karácsonyára nyílt meg, ekkor Árkus áruháznak hívták. A bolt jelenleg az Ápisz Kereskedelmi Részvénytársaság tulajdona.

A Szénásy családnak van egy másik ága is, amelyről azonban nagyon kevés adatot találtam. SZÉNÁSY ALÁN és Szénásy Béla rokoni kapcsolatait nem sikerült feltárnom. Mindketten a tottkutasi előnevet használták, így valószínűleg közelebbi rokonságban lehettek. Szénásy Alán elvégezte a kereskedelmi akadémiát, majd apja textil-nagykereskedésének alkalmazottja lett. Ennek alapján elképzelhető az is, hogy SZÉNÁSY GYULA volt az apja, de erre nincsenek adataim. A két háború közötti időszak sportéletének egyik jelentős személyisége volt. A teniszen kívül főleg technikai sportokkal – autó, motorkerékpár-, motorcsónak – foglalkozott. Több hazai és nemzetközi versenyt is megnyert.

A Szénásy-család 1950 után egy időre kiesik a magyar közéletből. 1995-ben azonban a család egy leszármazottja, SZÉNÁSSY ÁRPÁD létrehozott egy könyvkiadót Komárom Szlovákiához tartozó részében, és elindított egy honismereti könyvsorozatot, amelynek idáig 250 kötete jelent meg. A történelmi könyvek mellett szépirodalmat, turisztikai könyveket és újságokat is ad ki. Szénássy Árpád a könyvkiadás mellett létrehozott egy kultúrtörténeti intézetet is a csúzi kastélyban, ahol kiállításokat, konferenciákat rendeznek.

Szénássy Árpád tevékenységének elismeréseként 2004. január 22-én, a magyar kultúra napján a Magyar Kultúra Lovagja címet kapta.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Bogdán István: Papírellátásunk és papírkereskedelmünk a XVIII-XIX. században. In: Levéltári közlemények 1968. 9-25.
- Szénási Béla: Az első tíz év. Budapest, 1906.
- Szénásy Béla Levélpapíráruháza, Papírnemütelepe és „Árpád” Rajzeszközgyára százéves története írásban és képben. Budapest, 1910.
- A Rajz. Budapest, 1904-1906.
- Papír. Budapest, 1899-1914.
- Hallósy István: Visszapillantás a Budapesti Nemzetközi Vásár két évtizedes múltjára. Budapest, 1926.
- Hallósy István : A Budapesti Nemzetközi Vásár ezüstkönyve. Budapest, 1930.
- Szilágyi István: Régi boltok krónikája. Közgazdasági és Jogi K. Budapest, 1986.
- Az országos papiros-, tanszer- és iskolaszert-kiállítás kalauza. Összeállította: Gelléri Mór. Budapest, 1910.